Mahmûd Şukayr'ın el-Kuds Vahdehâ Hunâk Adlı Eserinde Mekânın Hafızası

Doç. Dr. Fatıma Betül Üyümez

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1931-526X>

Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi, Yaygın Öğretim Bölümü, Eskişehir – TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 15.02.2021

Kabul: 01.05.2021

On-line Yayın: 30.06.2021

Anahtar Kelimeler

Kudüs

Filistin

Mahmûd Şukayr

Küçürek Öykü

Mekân

Araştırma Makalesi

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.49442>

Öz

Filistin edebiyatının yaşayan en önemli isimlerinden biri olan Mahmûd Şukayr 1941 yılında günümüzde artık Kudüs'ün bir mahallesi hâline gelen Cebelu'l-Mukebbir'de dünyaya gelir. 1967 yılında Kudüs'ün tamamının İsrail işgali altına girmesinin ardından 1975 yılında sınır dışı edilen Şukayr, on sekiz yıl vatanından uzak yaşadıkdan sonra 1993 yılında imzalanan Oslo Anlaşması neticesinde Kudüs'e geri döner.

Yazarlık kariyerine kısa öykü ile başlayan Şukayr, gerçekçi ve klasik bir anlatım tarzında ortaya koyduğu ilk öykülerinde 1967 işgali öncesinde Filistin kırsalında yaşayan insanların sorunlarını, yoksulluğu, cehaleti, şehirli burjuva sınıfı ve köylüler arasındaki mücadeleyi ele alır. 1967 sonrasında işgal altındaki halkının sorunlarını ve direniş mücadelesini de anlatmaya başlar. Zaman içinde klasik anlatım metotlarından uzaklaşarak yeni türlere yönelir. 1986 yılında yayımlanan *Tukûs li'l-Mer'eti's-Şakiyye (Bedbaht Kadının Ritüelleri)* adlı eseri sadece küçürek öykülerden oluşur. Bu kitap, hem Filistin hem de Ürdün'de küçürek öykü türünde yayımlanan ilk eserdir. Şukayr, kısa öykü ve küçürek öykünün yanı sıra roman, otobiyografi, günlük, anı, senaryo, drama gibi farklı mecralarda da eserler verir. Aynı zamanda Filistin'in önde gelen çocuk ve gençlik edebiyatı yazarlarından biridir.

Mahmûd Şukayr'ın 2010 yılında yayımlanan *el-Kuds Vahdehâ Hunâk (Kudüs Orada Tek Başına)* adlı kitabı yüz elli beş ardışık küçürek öyküden meydana gelmiştir. Öykülerin bağlantılı olması eserin bazı eleştirmenler tarafından bir roman olarak da değerlendirilmesine yol açmıştır. Yazar, Kudüs'te İsrail işgali altında yaşayan Filistinlilerin durumunu, üstkurmaca, metinlerarasılık, ironi gibi teknikleri kullanarak, şimdiki zaman ile tarihi, gerçek ile hayali harmanlayarak postmodern bir yapıda ortaya koymuştur.

Bu çalışmada, Mahmûd Şukayr'ın *el-Kuds Vahdehâ Hunâk* adlı eserindeki Kudüs'ün tarihî ve güncel temsilleri incelenmiş, bu bağlamda Şukayr ve Filistinliler için şehrin değeri ve önemi analiz edilmiştir.

Atıf Bilgisi / Reference Information

Üyümez, F. B. (2021). Mahmûd Şukayr'ın el-Kuds Vahdehâ Hunâk Adlı Eserinde Mekânın Hafızası. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 14(85): 151-162.

The Memory of the Place in Mahmoud Shukair's al-Quds Wahdehâ Hunâk

Assoc. Dr. Fatıma Betül Üyümez

Anadolu University, Open Education Faculty, Department of Non-Formal Education, Eskisehir –
TURKEY**Article History**

Submitted: 15.02.2021

Accepted: 01.05.2021

Published Online: 30.06.2021

Keywords

Jerusalem

Palestine

Mahmud Shukair

Short Short Story

Space

Research Article

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.49442>**Abstract**

Mahmoud Shukair, who is one of the most significant alive names of Palestinian literature, was born in Jabal al-Mukaber, now a district in Jerusalem, in 1941. Shukair, who was deported by Israel in 1975, returned to Jerusalem as a result of Oslo I Accord signed in 1993 after having lived away from his homeland for eighteen years.

Shukair whose writing career started with short stories, deals with the problems of people living in Palestinian countryside before the Israeli occupation in 1967, poverty, ignorance, the conflict between bourgeois people in cities and villagers in his first stories written in a realistic and classical style. He also begins to tell the problems and struggle of his people under the occupation after 1967. Drifting away classical narration methods, he turns to new genres in time. *Tuqûs li'l-Mar'a al-Shaqiyya* (*The Miserable Woman's Rituals*) published in 1986 comprises only of short short stories. This book is the first short short story collection published in both Palestine and Jordan. In addition to short stories and short short stories, he has works in different styles such as novel, autobiography, diary, memory, scenario, drama. He is also one of the most prominent writers of children and youth's literature in Palestine.

Mahmoud Shukair's *al-Quds Wahdehâ Hunâk* (*Jerusalem Stands Alone*) that published in 2010, consists of one hundred and fifty-five sequential short short stories. The fact that the stories are in connection leads some critics to acknowledge the work as a novel. The writer addresses the conditions of the Palestinian living under Israel's occupation in Jerusalem in a postmodern frame by using techniques like metafiction, intertextuality, irony, and by blending present and history, reality and imagination.

This study focuses on historical and contemporary representations of Jerusalem in Shukair's *al-Quds Wahdehâ Hunâk*, and aims to analyze the meaning and the significance of Jerusalem for Shukair and for Palestinians.

GİRİŞ

Mahmûd Şukayr, 1941 yılında günümüzde artık Kudüs'ün bir mahallesi hâline gelen Cebelu'l-Mukebbir'de dünyaya gelir. Kudüs'teki Reşidiye Koleji'nden 1959'da mezun olduktan sonra Ramallah yakınlarında bir köyde öğretmen olarak çalışmaya başlar. Daha sonra el-Bîre'de ve Kudüs'te de öğretmenliğe devam eder. Bu dönemde Şam Üniversitesi'nde Felsefe ve Sosyal Bilimler bölümüne kayıt yaptırır, sınavları dışarıdan vermek suretiyle mezun olur. 1965 yılında Komünist partiye giren Şukayr, 1967 Altı Gün Savaşı'ndan¹ sonra Kudüs'ün tamamının İsrail işgaline girmesiyle birlikte siyasi faaliyetleri dolayısıyla takibe alınır, 1969 ve 1974 yıllarında iki kez onar ay hapis yatar. 1975 yılında hapisten çıkarılır ve sınır dışı edilir. Beyrut'ta sekiz ay kaldıktan sonra Ürdün'ün başkenti Amman'a gider ve on dört yıl orada yaşar. Amman'da dokuz yıl boyunca fiilen öğretmenlik yapar. Daha sonra Prag'da üç yıl geçiren Şukayr, Oslo Anlaşması (1993) neticesinde on sekiz yıllık sürgün hayatının ardından Kudüs'e geri döner. Emekli olana kadar Filistin Kültür Bakanlığı'nda çalışır (Ubeydullah, 2014: 20-24; Şukayr, 2016). 1977-1987 yılları arasında Ürdün Yazarlar Birliği başkan yardımcılığı görevini yürütmüş, 1987-2004 yılları arasında Filistin Yazarlar ve Gazeteciler Birliği Genel Sekreterliğinde üyelik, 1994-1996 yılları arasında Kudüs'te yayımlanan haftalık *et-Talî'a* gazetesinde yayın yönetmenliği, 1997-2000 yılları arasında Filistin Kültür Bakanlığınca yayımlanan *Defâtir Sekâfiyye* dergisinde yöneticilik yapmıştır (Tâjâ, 2014: 325). 2011 yılında Mahmûd Derviş ödülüne lâyık görülmüştür (Şukayr, 2020: 180).

İlk öyküsü 1962 yılında Kudüs'te *el-Ufuku'l-Cedîd (Yeni Ufuk)* dergisinde² basılan (Ubeydullah, 2014: 19; Şukayr, 2011: 546) Şukayr'ın 1967 yılı öncesi yazdıklarını da içeren ilk öykü kitabı *Hubzu'l-Âharîn (Başkalarının Ekmeği)* ancak 1975 (Ubeydullah, 2014: 31), ikinci öykü kitabı *el-Veledu'l-Filestînî (Filistinli Çocuk)* ise 1977 yılında yayımlanmıştır. 1986 yılında basılan *Tukûs li'l-Mer'eti's-Şakiyye (Bedbaht Kadının Ritüelleri)* ilk küçürek öykü koleksiyonudur. Yazarın küçürek öykülerini içeren diğer eserleri şunlardır: *Samtu'n-Nevâfiz (Pencerelerin Sessizliği)* 1991, *Murûr Hâtîf (Hızlı Bir Geçiş)* 2002, *Bâha Sağıra li Ahzânî'l-Mesâ' (Akşam Kederleri İçin Küçük Bir Alan)* 2004, *İhtimâlât Tafife (Önemsiz İhtimaller)* 2006, *el-Kuds Vahdehâ Hunâk (Kudüs Orada Tek Başına)* 2010, *Medînetu'l Hasârât ve'r-Rağbe (Kayıpların ve Arzunun Kenti)* 2011, *Sukûfu'r-Rağbe (Arzunun Tavanları)* 2017 (Şukayr, 2020: 253). 2003 yılında yayımlanan *Sûretu Şakîra (Shakira'nın Resmi)* ve 2004 yılında yayımlanan *İbnet Hâletî Kundûlîza (Teyzemin Kızı Condoleezza)* ise ironi ve kara mizah türünde yazdığı öyküleri bir araya getiren öykü kitaplarıdır. Mahmûd Şukayr'ın üçleme şeklinde bir roman serisi de mevcuttur. Bu romanlardan ilki *Feresu'l-Âile (Ailenin Kısrağı)* 2013, *Medîh li Nisâi'l-Âile (Ailenin Kadınlarına Övgü)* 2015 ve *Zılâlu'l-Âile (Ailenin Gölgeleleri)* 2019 yılında yayımlanmıştır. Yazar bu romanlarında Kudüs kırsalında yaşayan Bedevî Abdullât kabilesinin yerleşik hayata geçişi ve nesiller boyunca yaşadıklarını anlatır. Bütün bu eserlere ek olarak Şukayr'ın anı, gezi yazısı, günlük ve otobiyografi türünde eserleri ile dramaları ve televizyon dizileri için kaleme aldığı senaryoları, çocuk ve gençler için yazdığı çok sayıda öykü kitabı ile yedi romanı olduğunu da belirtmek yerinde olacaktır.

Hafîza Ahmed, Şukayr'ın ilk öykülerini gerçekçi ve klasik bir anlatım tarzında ortaya koyduğunu, ilk öykü kitabı olan *Hubzu'l-Âharîn*'de 1960'larda Filistin kırsalında yaşayan insanların sorunlarını, yoksulluğu, cehaleti, şehirli burjuva sınıfı ve köylüler arasındaki mücadeleyi ele aldığını ifade eder (2011: 508). Mahmûd Şukayr kendisi de ilk çalışmalarından bahsederken, köy kökenli

¹ Haziran Savaşı olarak da adlandırılan ve Arap Devletleri (Mısır, Ürdün, Suriye) ile İsrail arasında gerçekleşen bu savaşta Arapların yenilmesiyle, İsrail Kudüs'ün tamamını, Gazze Şeridini, Batı Yakasını, Süveyş'e dek uzanan Sina Yarımadası'nı ve Golan Tepelerini işgal etmiştir (Karaman, 1991: 92).

² 1961-1966 yılları arasında Kudüs'te yayımlanan *Yeni Ufuk* dergisi, bünyesinde barındırdığı genç yazarlar ile bir ekol haline gelir. Eleştirmenler Mahmûd Şukayr'ı de "Yeni Ufuk Kuşağı" adı verilen bu ekolün bir üyesi olarak görürler. Halîl es-Sevâhîrî, Mâcid Ebû Şerâr, Subhî Şahrûrî, Nemir Serhân, Fahri Ka'vâr Yeni Ufuk Kuşağı içinde sayılan diğer isimlerdir (Ubeydullah, 2009: 307-308).

olmasının ve Filistin kırsalındaki köylerde geçen ilk öğretmenlik deneyiminin, Filistin kırsalı ve köylüleri üzerine kısa öyküler yazmasında etkili olduğunu belirtir. (2011: 546). Yazarın ikinci öykü kitabıyla birlikte işgal altındaki halkının sorunlarını ve direniş mücadelesini de anlatmaya başladığı görülür (Ahmed, 2011: 508). Şukayr zaman içinde klasik anlatım metotlarından uzaklaşarak yeni türlere yönelmiştir. 1986 yılında yayımlanan *Tukûs li'l-Mer'eti's-Şakiyye* adlı eseri sadece küçürek öykülerden meydana gelir. Muhammed Ubeydullah, bu kitabın hem Filistin hem de Ürdün'de küçürek öykü türünde yayımlanan ilk eser olduğunu söyler ve izleyen yıllarda bölgede küçürek öykünün yaygınlaşmasındaki tesirine dikkat çeker (2009: 349). Şukayr, bu tarzda yazmaya başlamasında Nathalie Sarraute tarafından 1939 yılında kaleme alınan *Tropisme* adlı eserin kendisine ilham verdiğini belirtir, ayrıca şiirlerinde öyküsel bir anlatım tarzı benimseyen Yunan şair Yannis Ritsos'dan etkilendiğini de ifade eder (2011: 549). Öte yandan küçürek öykü, ülkesinden sürgün bir yazarın, uzak kaldığı ülkesi ile ilgili kısa mekân tasvirleri yapması için de uygun bir türdür. Yazar, 2000'li yıllarda ayrı ayrı okunabileceği gibi ardışık olarak da okunmaya imkân veren küçürek öykülerden oluşan kitaplar yayımlar; *İhtimâlât Taaffe*, *el-Kuds Vahdehâ Hunâk*, *Medînetu'l-Hasârât ve'r-Rağbe*, *Sukûfu'r-Rağbe* roman olarak da değerlendirilen bu tarzdaki eserleridir (Şukayr, 2019, parag. 14).

İbrahim Taha'ya göre modern Arap edebiyatında küçürek öykünün ortaya çıkıp yaygınlaşmasında, son yıllarda deneyimlenen bilimsel gelişmelerin ve bu gelişmelerin modern hayata yansımalarının etkisi vardır. Edward el-Harrât ise bu türün ortaya çıkışında politik sebepleri, özellikle de 1967 Haziran Savaşı sonrasında Arap dünyasında görülen sosyal krizleri ve sosyalist ideallere dair yaşanan hayal kırıklıklarını etkili bulur (2000: 60). Bütün bunlara ilaveten Şukayr özelinde küçürek öyküye yönelmenin, sürgün olarak vatanından uzak olmakla da bir ilişkisi vardır. Nitekim küçürek öyküye yönelişini kendisi şöyle yorumlar:

İtiraf edeyim ki İsraililerin elinde işgal altında olan vatanımın dışında sürgünken vatanımda yaşarken yazmaya alışık olduğum kısa öyküleri -ilk kitabım *Hubzu'l-Âharîn*'deki gibi- artık yazamaz olmuştum. Bu belki de ilk öykülerimin doğuşuna şahit olan o ilk mekândan uzak olmam sebebiyleydi, onun yerine, eksiksiz bir mekân tasvirine ihtiyaç duymayan küçürek öyküyü koydum. Çünkü bir kafede bir masa, bir trende bir koltuk küçürek öyküde mekân olmaya yeter (Şukayr, 2019, parag. 12).

Ramazan Korkmaz ve Mutlu Deveci'ye göre de "küçürek öyküler anlatı kişilerinin zamansızlık ve yurtsuzluk sorunlarının metinleşmesi gibidir". Öte yandan "yoğun ve örtük söylemi ile şiire yakın duran küçürek öykülerde; anlık aydınlanmalar, şok uyarı ve etkiler" öne çıkar. Öykülerin kurgulanmasında bir olayın içsel anlamı ve anlık sezgilerde yoğunlaşmak önem kazanır (2017: 18-19).

Yeniliklere açık bir edebiyatçı olan Mahmûd Şukayr, vatanından uzak olduğu 1980'lerde küçürek öyküye yönelerek duygu ve hislerini derin anlamlar ve imalarla yüklü bir dille ifade etmeye başlar. Kısıtlı, yoğunluğu ve örtük söylemi ile şiire yakın bir teknikle yazılsa da Şukayr bu öykülerde mecazlarla dolu şiirsel bir dil kullanmaktan yana değildir. Gerçeğin içindeki şiiri bulmaktan ve bunu günlük hayatın dilini kullanarak öykü formunda sunmaktan yanadır (Şukayr, 2011: 550). Vatanına, ilk mekânına döndükten sonra da küçürek öyküler yazmaya devam eder. Bu öykülerde Kudüs'ü anlatırken ve işgal altındaki halkının sorunlarının ifadesinde kısa ancak yoğun ve etkili bir anlatım tekniği kullanır.

Kudüs'ü "bedendeki ruh" olarak tanımlayan Şukayr için "Kudüs, onun bir parçası ve o da Kudüs'ün bir parçasıdır." (Tâjâ, 2014: 327). Çocukluğunda ilk gördüğü andan itibaren Kudüs onu adeta büyülemiş ve bir daha hiç terk etmemiştir (Şukayr, 2020: 15).

Yazarın hayatındaki vazgeçilmez yerine binaen Kudüs, eserlerinde Filistin gerçeğinin yansıtıldığı en önemli sahne olarak karşımıza çıkar. *El-Kuds Vahdehâ Hunâk*, *Medînetu'l-Hasârât ve'r-Rağbe*, *Zill Âhar li'l-Medîne* (*Şehrin Başka Bir Gölgesi*), *Kâlet lena'l-Kuds* (*Kudüs Bize Dedi ki*) kitaplarının başlığında açıkça

gördüğümüz, diğer eserlerinde de önemli bir mekân olarak işlediği Kudüs'ü, İsrail'in Yahudileştirme politikalarına karşı Arap İslâm kültürünü ve Filistinli kimliğini vurgulamak üzere özellikle ele aldığını belirtir (Tâjâ, 2014: 327-328). Bir röportajda kendisine eserlerinde Kudüs'ün devamlı surette yer almasının sebebi sorulduğunda, bunun kısmen çocukluğundan beri yaşadığı bu şehirle arasındaki ilişkiden kaynaklandığını, kısmen de şehrin dinî, mimari, kültürel değerlerinin, kökeninin, tarih ve kutsallığının ifadesi olduğunu belirttikten sonra şunları söyler:

Bu aynı zamanda, Kudüs'ün Yebûsî, Kenanlı, Arap, Filistinli bir şehir olduğunu, Müslüman ve Hristiyan halkının bu şehirde sağlam kökleri olduğunu, adetlerinin, gelenek ve göreneklerinin asırlar boyunca bu şehirde kök saldıgını söyleyen inkâr edilemez gerçeklere rağmen onu sahiplenmelerini ve Yahudileştirmelerini haklı çıkarmak adına sahte bir tarih yaratmaya çalışanlara karşı onu savunma görevini ifa etmektir (Şukayr, 2019, parag. 9).

Nitekim *el-Kuds Vahdehâ Hunâk*'ın birçok öyküsünde Kudüs'ün Kenanlı, Filistinli, Arap, Eyyûbî, Osmanlılar zamanına ait tarihini, şehrin farklı mekânlarında gözle görülür, elle dokunulur bir hâle getirir. Gaston Bachelard'ın "Mekân, peteklerinin binlerce gözünde, zamanı sıkıştırılmış olarak tutar." (2013: 39) şeklinde ortaya koyduğu, zamanın mekânda görünür hâle gelmesi durumu, bu eserde Kudüs'ün tarihî yapılarında, sokaklarında, han ve çarşılarında geçmişin farklı kesitlerinin sahnelenmesiyle ifade bulur.

Bu eserdeki zaman mekân ilişkisi Mikhail Bakhtin'in kronotop kavramıyla da açıklanabilir. Einstein'ın uzay-zaman ilişkisinden hareketle ortaya koyduğu görelilik kuramı, Mikhail Bakhtin'in zaman-mekân birlikteliğini açıklamak için kullandığı kronotop kavramına ilham vermiştir. Yunanca kronos (zaman) ve topos (yer) sözcüklerinden meydana gelen kronotop, edebî eserde zaman ve mekânın birbirinden ayrılmaz olduğunu ve daima duyguların ve değerlerin izlerini taşıdığını ifade eder (Bakhtin, 2001: 316). Zaman mekân birlikteliği sayesinde zaman, edebî eser içinde yoğunlaşarak adeta gözle görülür bir hâl alır, mekân ise somutlaşan zaman sayesinde duyguların ve değerlerin ifadesine dönüşür.

Zaman-uzamın temsil etme bakımından taşıdığı önemden güçlü bir biçimde etkilenmekten kaçınamayız. Sonuçta, zaman dokunulur ve görünür hale gelir; zaman-uzam anlatıdaki olayları somutlar, cisimleştirir onlara yaşam kazandırır. Bir olay iletilebilir hale gelir, bilgiye dönüşür, kişi olayın geçtiği yer ve zamana dair kesin bilgi verebilir hale gelir (Bakhtin, 2001: 324).

Bu makalede, zaman-mekân ayrılmazlığı³ bağlamında *el-Kuds Vahdehâ Hunâk* adlı eserde Kudüs mekânlarının zamanı somutlaştırarak şehrin hafızasını ve işgal altında yaşayan Filistinlilerin duygularını yansıtmaya üzerinde durulurken, farklı mekânların içerdiği sembolik anlamlar da çözümlenmeye çalışılacaktır.

El-Kuds Vahdehâ Hunâk (Kudüs Orada Tek Başına)'da Mekânın Hafızası

Üstkurmaca, metinlerarasılık, ironi gibi tekniklerin kullanıldığı, gerçek ve hayalin, tarih ve bugünün iç içe geçtiği postmodern yapıda kaleme alınan *el-Kuds Vahdehâ Hunâk*, yüz elli beş ardışık küçürek öyküden meydana gelir. İlk baskısı 2010 yılında yapılmıştır. Bağlantılı öykülerde, karakterlerin belli bir olay örgüsü etrafında işlenmesi sebebiyle eser bazı eleştirmenler tarafından bir roman olarak da değerlendirilmiştir (Şukayr, 2019, parag. 14). Eserin kurgusu adeta bir yapboz gibidir, okuyucunun okuma sürecine aktif olarak katılması, anlatıda yarım bırakılan yerleri tamamlaması beklenmekte, bütünsel resmi görerek düğümü çözmek için zaman zaman geri dönerek önceki öyküleri birleştirmesi

³ Günümüzde Arapçada "zemekân" kavramıyla ifade edilmektedir.

gerekmektedir. Öykülerde kullanılan bazı imgeler sembolik anlamlar da taşımakta, çok yönlü okumaya ve yorumlanmaya zemin hazırlamaktadır.

Olayları Kudüs'te geçen eserde karşımıza çıkan ilk karakter anlatıcıdır. Başlangıç öyküsü olan "Medîne" (Şehir)'de anlatıcı, Kudüs çarşılarında sabah yürüyüşü yaptıktan sonra Şam Kapısı Kafesi'nde çarşıya bakan bir avluya oturur, önüne kâğıtlarını açar (Şukayr, 2010: 5). Onun bir yazar ve gazeteci olduğu ilerleyen öykülerde anlaşılır. "Yirmi yıldan beri şehir hakkında yazıyorum, mazisini bugünüyle iç içe geçmiş bir halde görüyorum. Şu anda kırk yaşındayım. Savaş⁴ kırk iki yaşında. Şehrin yaşı bununla kıyaslanmayacak kadar büyük." (Şukayr, 2010: 14). Bu sözlerden anlatıcı yazarın 1969'da doğduğunu ve anlatı zamanının 2009 yılı olduğunu anlarız. Yanında sürekli kâğıtları ile gezen anlatıcının yazmakta olduğu bu kitap ise Muhammed Ubeydullah'a göre şu anda okuduğumuz kitaptan başkası değildir (2014: 201). Nitekim eserde üstkurmaca tekniği kullanılmıştır; anlatıcının eşi olan Rabâb eserin ilerleyen bölümlerinde anlatıcıya, eserin başlarındaki bir öyküde anlattığı Rabâb'ın kendisi olmadığını zira o öyküyü yazdığı zaman henüz tanışmadıklarını söyler (Şukayr, 2010: 151).

Diğer ana karakterler, Kudüs'ün surlar içindeki eski şehir bölgesinde yaşayan ve Kudüs çarşısında balıkçılık yaparak ailesinin geçimini sağlayan Abdurrezzak ve eşi Hatice'dir. Anlatıcı yazarla evlenen büyük kızları Rabâb üniversitede İngiliz Edebiyatı okumaktadır. Sevdığı kadını bulmak için ülke dışına giderek izini kaybettiren ailenin büyük oğlu Mervân, taş atma eylemine katıldığı için hapse atılan küçük oğulları Abdurrahman, küçük kızları on üç yaşındaki Esmahan, bir yıl önce Marsilya'dan gelen ve evlerinin bir odasını kiraladıkları Suzan öykülerde karşılaştığımız diğer karakterlerdir.

Eserde dikkat çeken diğer bir karakter ise Kudüs'ün güvenliğinden sorumlu polis teşkilatının başında bulunan İsraili polis müdürü Yoram'dır. Yoram'ın Kudüs'le ilişkisi eserde ortaya konulan sorunsalı özetler niteliktedir. Yoram bir gün aniden yanında tıpatıp kendisine benzeyen bir kişi görür, ilk başta benzerinin etrafındaki aynalardan yansıması olduğunu düşünür, ancak çevresinde ayna olmadığını ve kendisinin yanında bir benzeri olduğunu fark edince dehşete düşer (Şukayr, 2010: 19). Yoram karakterinin zaman zaman gördüğü ve "benzer" olarak tanımlanan bu sanrı, gerçekliğin kopyası veya sahte bir varoluş şeklinde yorumlanarak, Şukayr'ın İsrail'e bakışının bir göstergesi olarak düşünülebilir. Yoram'ın ikili varlığı, Kudüs'te gerçek tarihe alternatif olarak oluşturulmaya çalışılan sahte tarihi temsil eder. Nitekim Yoram sürekli olarak Kudüs'ün tarihi ile ilgilenmekte, tarihe müdahale etmeye çalışmaktadır. Eski belgeleri okuyarak Kudüs hakkında bilgi edinmeye ve şehirle ilgisi olan her şeyi anlamaya kendisini adanmış Yoram, geçmişin izlerini kendi zamanında bulup yok etmeye çalışır. Söz gelimi eski bir belgede Kudüs Hristiyanlarının demir atölyelerini ve bu atölyelerde yaptıkları alet ve eşyalar konusunu okuyunca, Filistinlilerin bu atölyeden faydalanarak bugün roketlerine namlu yapabileceklerini düşünür. Belge eski olsa da atölyenin belgede adı geçen ortaklarının bulunması ve şüpheli bir durumla karşılaşıldığı takdirde tutuklanmaları için bir polis ekibi görevlendirmeyi düşünür (Şukayr, 2010: 99). Zaman algısı bozulan Yoram aslında şehrin geçmişinden gelen gücünü şimdiki zamanda bulup yok etmeye, böylece geçmişi silmeye çalışmaktadır.

Yoram boş zamanlarında şehrin tarihi hakkında her şeyi okuyor. Şehrin tarihindeki pek çok şey onun uykularını kaçırıyor, keşke tarihi ortadan kaybolsa, keşke tarihçiler onu unutulmuş karanlıklarına gönderseler de şehir, o ve gelecek nesilleri için tertemiz olsa (Şukayr, 2010: 147).

Yoram tarih boyunca on yedi kez yıkıldığı hâlde her defasında tekrar inşa edilen bir şehirle baş etmeye çalışmaktadır, ancak sonunda tek bir şehrin içindeki on sekiz şehre hâkim olması gerektiğini ve bunu yapacak gücü olmadığını anlar. Kudüs'ün tarihini yenemeyeceğini fark eden Yoram intihar ederek yaşamına son verir (Şukayr, 2010: 170-171).

⁴ Yazarın kastettiği savaş 1967 yılında İsrail ile Arap Devletleri arasında yaşanan ve Altı Gün Savaşı olarak adlandırılan savaştır.

İlk öyküde Kudüs'ün çarşılarında sabah yürüyüşü yapan anlatıcının şu sözleri eserdeki zaman-mekân ilişkisine dair ilk ipuçlarını verir: "Farklı çağlardan erkekler ve kadınlar görüyorum, muhtelif yaşlarda erkekler, farklı zamanlardan kadınlar." (Şukayr, 2010: 5). Bir ve ikinci öykü, anlatıcı yazarın şehirle ilgili gözlem ve düşüncelerini içerir. Üç, dört, beş ve altıncı öyküler balıkçı, ailesi ile pansiyonerlerine odaklanmıştır. "Kapılar" başlıklı yedinci öyküye gelindiğinde, tekrar anlatıcı yazarın şehri anlattığı akşam evine dönüş macerasıyla karşılaşırız:

Halil Kapısı tarafından evime dönüyordum. Orada kapının yanında beni askerler durdurdu. Başlarında miğferler, ellerinde kılıçlar vardı. Beni teftiş ettiler ve: "Nereye?" dediler. "Evime." dedim. Komutanları Latince konuştuğu için onların Frenk askerleri olduğunu anladım. Zayıf bir Arapça ile: "Yürü, uzaklaş." dedi.

İsraililerin surların eteklerine yaptıkları parkın yanından Cedid Kapısı'na doğru yürüdüm. İsraili sokak kadınlarından biri beni geçti ve "Yeşil otları görüyor musun? Her yataktan daha iyi." dedi. Ondandır kurtuldum ve Cedid Kapısı'na yaklaştım. Orada beni yeni Frenkler durdurdu. Başlarında kurşundan miğferler, ellerinde otomatik tüfekler vardı. Kimlik kartımı istediler. Kimliği incelediler, komutanları "Mi eyfu eta⁵ (Nerelisin)?" diye sordu. Cevapladım. Zayıf bir Arapça ile: "Yürü, uzaklaş."⁶ dedi.

Şam Kapısı'na doğru yürüdüm. Yolda fakir bir dilenci görünümlü bir adama rastladım. Batı Kudüs tarafında doğru gidiyor, korkmuş halde ara sıra arkasına dönüp bakıyordu. Ondandır şüphelendim ve yürümeye devam ettim. Atlarının sırtında bir grup süvari gördüm. Başlarında Eyyûbiler zamanından miğferler vardı, bellerinden Yemen kılıçları sarkıyordu. Onların yakınından geçtim, beni durdurmadılar.

Nablus Caddesi'nden yürüdüm ve evime ulaştım. Aynaya baktığımda başımda bir miğfer gördüm, yarım saat boyunca aynaya bakakaldım (Şukayr, 2010: 12-13).

"Kapılar" başlıklı bu küçürek öyküde anlatıcı yazarın akşam evine dönerken Kudüs surlarındaki üç farklı kapıda, tarihin farklı kesitlerinden gelen üç asker grubu ile karşılaşması söz konusudur. Halil Kapısı'nda karşılaştığı ilk asker grubu Latince konuşan Haçlılar zamanından askerlerdir. İsraililerin yaptırdığı parkın yanından geçerek gittiği Cedid Kapısı'nda karşılaştığı ikinci grup asker in İsrail askerleri olduğunu açıklar. Öyküde bu asker grubu tanımlanırken İsraili kelimesi kullanılmaz, "yeni Frenkler" ifadesi kullanılır, hangi dilde konuştukları da belirtilmez. Ancak işgal altında doğan yazarın onların konuştukları dili anlaması, Arapçalarındaki aksan bize İsrail askerleri olduklarını düşündürür. Yazarın onları da Frenkler olarak tanımlaması, askerlerin onu bir tehlike addederek durdurmaları, kimliğini inceleyip, nereli olduğunu sormaları anlatıcı yazarın onlara bakış açısının bir ifadesidir. Frenk, Haçlı Seferlerinden sonra Arapların Avrupalıları isimlendirmek için kullandıkları bir kelimedir (Mu'cemu'l-'Arabi'l-Esâsî, 96). Frenk kelimesinin Haçlı askerlerinin yanı sıra İsrail askerleri için de kullanılmış olması onların da yabancı ve işgalci olduğuna bir imadır. Üçüncü asker grubu ise Eyyûbi askerleridir, anlatıcı onların yakınından geçtiği halde bu askerler tarafından durdurulmaz. Silahlarının Yemen kılıcı olduğunun belirtilmesi ortak kültürel kökenlerine dair bir işarettir. Alıntılanan bu parçadan, öyküde, Haçlılar ve İsraililerin hâkim olduğu dönemlerde şehrin Arap halkının durumu ile Eyyûbilerin hâkim olduğu dönemdeki durumları arasındaki farka bir gönderme olduğu düşünülebilir. Anlatıcının eve döndüğünde başında gördüğü miğfer ise şehrin tarihinin onun üzerindeki bir yansıması olarak okunabilir. Öte yandan anlatıcıya güven veren Eyyûbi askerleri Yoram'ın gözünde endişe sebebidir:

⁵ İbranice olan bu ifade metinde Arap harfleriyle yazılmış, parantez içinde Arapça çevirisi ile verilmiştir.

⁶ Arapçada حُ git, uzaklaş vb. anlamlara gelir. Metinde bu ifade İsraili asker in aksanını yansıtmak üzere رُوخ şeklinde geçmektedir.

Yoram Şam Kapısı'na yaklaştığında bir süvari birliği gördü. İlk anda bunun kendi yönetimindeki birliklerden olduğunu düşündü ve gönül rahatlığı ile birliğe yaklaştı. Ancak atların üstündeki süvarilerin alışılmadık kıyafetlerde olduğunu fark etti, başlarında Eyyûbîler zamanından kalma miğferler vardı, bellerinden Yemen kılıçları sarkıyordu.

Yoram kaygılandı, neyse ki kılık değiştirmişti, yoksa süvarilerden biri kılıcıyla onu yere sererdi.

Yoram, arkasını döndü ve süvari birliğinin tasfiye edilmesi emrini vermek üzere komuta merkezine gitti. Polis kuvvetleri sabaha kadar şehirde Eyyûbîler döneminden gelen süvarileri aradılar fakat bu vasıflarda hiç kimseye rastlamadılar.

Yoram, birliğin bir yerde saklandığı ve onları bir akşam yakalayacağı düşüncesini taşımaya devam etti (Şukayr, 2010: 52-53).

İsraili polis müdürü Kudüs'ün caddelerinde Eyyûbî askerlerini görmeye devam etse de onları asla yakalayamaz (Şukayr, 2010: 116). Şimdiki zamanda mekâna hâkimdir fakat geçmiş zamana hâkim olamamaktadır, tarihe müdahale etme çabası nafiledir. Yok edemediği Eyyûbî askerleri, Yoram'ın yani İsrail'in silemediği Kudüs tarihini ve Filistinlilerin bu tarihten gelen gücünü simgeler.

Kudüs, tarih boyunca yaşadığı onca yıkım ve savaşa rağmen hâlâ ayakta durmaktadır. Ancak geçmişin izlerini de taşımaya devam etmektedir. Yazar, bir öyküde, Kudüs'ün tarihinde yaşanan bazı acı olayların izlerinin şehrin hafızasında hâlâ canlı olduğunu etkileyici bir üslupla ortaya koyar. "Bir Sahne" adlı küçürek öyküde anlatıcı Mescid-i Aksâ'ya giden yolda yürürken zihninde korkunç bir sahne canlandığını anlatır ve devam eder:

...Haçlı askerlerinin kılıçları şehir halkından yetmiş bin kişiyi kesti. Çarşılarından, meydanlardan akan kan insanların dizlerine kadar çıktı.⁷

Yolda yürüyorum ve ayaklarımın üstünün kanla kaplandığını hissediyorum. Sağ ayağımı, sonra sol ayağımı kaldırıyorum, kafam allak bullak oluyor, her şey birbirine karışıyor, sağa sola yalpalayarak yürüyorum.

Gözümün önünden şehrin çarşılarından, meydanlarından kan aktığı sahne gitmiyor ve hâlâ kan akıyor (Şukayr, 2010: 165).

Şehrin sokaklarında geçmişin yeniden canlanması, hâlâ görülen kan, bugün Filistin'de dökülmeye devam eden kana ve yaşanan acılara göndermedir.

Eserdeki karakterler Kudüs'ün değişik mekânlarında zaman zaman meşhur tarihî karakterlerle karşılaşır. "Yukarı Çıkış" başlıklı küçürek öyküde anlatıcı Hz. İsa'yı nasıl gördüğünü anlatır. "Aslanlı Kapı'ya doğru çıkan dar yolda yürüyordum, onu, kendisini asla unutmayacak olan şehre doğru omuzlarında çarmihini taşıyarak çıkarken gördüm." (Şukayr, 2010: 49). "Adam" başlıklı öyküde ise anlatıcı, eşi Rabâb ile birlikte Selahaddin Eyyûbî'yi gördüklerini anlatır. Selahaddin Eyyûbî, sakın ve huzurlu bir yaz akşamında Şam Kapısı'ndan girerek Mescid-i Aksâ'ya gider. Muhafızlarını uzaklaştırarak orada tek başına oturur ve şehrin başına gelen ve gelecek olan şeyleri düşünmeye koyulur (Şukayr, 2010: 120-121).

"Han Tenkiz"⁸ başlıklı küçürek öyküde anlatıcı ve eşi Rabâb'ın bir gece Kudüs'te yedi yüzyıl geriye gidişleri konu alınır. Rabâb, sur içindeki eski şehirde uyumayı özlediği gerekçesiyle ailesinin evine gitmeyi önerince, eşi Memlükler zamanına giderek bir gece orada geçirmeyi teklif eder.

⁷ Kudüs, 1099 yılında Haçlılar tarafından ele geçirildiğinde şehirde büyük bir vahşet sergilenmiştir. "Haçlılar evlerde, camilerde ve yollarda bulunan herkesi kadın, çocuk demeden öldürdüler. Mescid-i Aksâ'ya sığınmış olanlar da kılıçtan geçirildi. Bu katliamın görgü tanığı olan tarihçi Raimundus, mâbedlerin bulunduğu bölgeye (Harem-i Şerif) giderken cesetlerin ve dizlerine kadar çıkan kan birikintilerinin içinden geçmek zorunda kaldığını söyler." (Demirkent, 2002: 330).

⁸ Memlükler dönemi devlet adamlarından Şam Emiri Tenkiz en-Nâsırî tarafından 1336 yılında yaptırılan bir handır. Günümüzde Kudüs Üniversitesi'nin Kudüs Araştırmaları Merkezine ev sahipliği yapmaktadır (Aljazeera, 2016).

Çantalarını bir yolculuğa çıkar gibi hazırlayıp yola koyulurlar. Memlük askerleri kapıyı kapatmak üzereyken Şam Kapı'sından sur içine girerler ve kendilerini bir anda yedi yüzyıl öncesinde bulurlar. Mescid-i Aksa tarafına yönelirler, dükkânlarda fenerler yanmaya başlamıştır. Pamukçular çarşısının girişinden kapalı çarşıya dönerler oradan da Han Tenkiz'e girerler. Bir oda tutarlar ve çok rahat uyudukları bir gece geçirirler. Ertesi sabah sur dışındaki evlerine gitmeleri için yedi yüzyıl kat etmeleri gerekecektir (Şukayr, 2010: 141-142). Douwe Draaisma'ya göre "Bir şeyi hatırlamak isteyen bir kişi bu mekâna tekrar girerek muhafaza altında tutulan şeyleri tekrar elde etmeye çalışır." (2014: 51). Filistinli aile de şimdiki zamanda özlemini çektikleri huzur ve güven duygusunu Memlükler döneminden kalan Han Tenkiz'de bulmaya çalışmıştır.

Başka bir öyküde anlatıcı ve eşi Rabâb Kudüs'ün çarşılarında gezerken 5000 yıl öncesine, Yebûsiler⁹ dönemine giderek "Barış Kralı" olarak da anılan Melkisedek'i (Melik-i Sadık)¹⁰ görürler (Şukayr, 2010: 159). Şehrin sokaklarında yalnızca askerlere ve ünlü kişilere değil, tarihin her döneminden sıradan insanlara da rastlamak mümkündür. Eski şehrin çarşılarında Osmanlılar Dönemi'nden bir esnaf kumaş satarken ya da kimi zaman manda yönetimi döneminden Kudüslü bir Ermeni çanta satarken görülebilir (Şukayr, 2010: 132, 150).

Şukayr'ın eserindeki kahramanların, Kudüs'te şimdiki zamanda yüzlerce yıl öncesini yaşamaları Yahya Kemal'in "Süleymâniye'de Bayram Sabahı" şiirinde tasvir ettiği sahneleri anımsatır. Şairin, Süleymâniye Camii'nde tozlu zaman perdesi aralanınca memleketin dokuz yüzyıllık tarihini görmesi gibi, Şukayr'ın karakterleri de Kudüs'ün binlerce yıllık tarihini şehrin sokakları içinde capcanlı bir şekilde görürler. Gökhan Tunç, şiirdeki zaman mekân ilişkisini açıklarken Süleymâniye Câmii'nin "herhangi bir mekân olmanın ötesinde, geçmişi, şimdiyi ve hatta gelecek zamanı bünyesinde taşıyan zaman-mekân" yani kronotop olduğunu ifade eder (2018: 132). Benzer şekilde bu eserde de Kudüs'ün geçmişi ve şimdiyi içinde barındıran zaman-mekân yani kronotop olduğu görülür. Hz. İsa'nın, Kudüs'ü Haçlılardan geri alarak tekrar İslam egemenliğine kavuşturan Selahaddin Eyyûbî'nin, Haçlı ve Eyyûbî askerleri imgesinin eserde sembolik anlamlar taşıdığı aşîkârdır. Bu imgelerin, Kudüs sokaklarında eserdeki karakterlerce görülebilir olması şehrin hafızasının bir yansımasıdır. Geçmiş zamanların Kudüs'te devam eden varlığı ve etkisi tarihin silinemezliğinin göstergesidir.

Anlatıcı, "Miğfer" başlıklı küçürek öyküde, sur içinde çarşıda yürürken Kudüs'e hükmeden bir Frenk kralını gördüğünü anlatır. Haçlılar zamanında şehre gelip yerleşen Venedikli bir satıcıya, hatıra olarak kralın miğferi tarzında bir miğfer almak istediğini söyleyince Venedikli elinde kalmadığını, bir hafta sonra Floransa'dan gelecek siparişleri olduğunu söyleyerek ertesi hafta gelmesini ister. Satıcı ile sözleştiği tarihi unutup başka bir zaman oraya giden anlatıcı ne satıcıyı, ne dükkânı, ne Frenk kralını ne de onun etrafındaki atlıları bulabilir. Anlatıcının "şehir orada tek başına kalmıştı" (Şukayr, 2010: 58) sözü, bir taraftan köklü geçmişin izlerinin şehrin içinde var olmaya devam ederken bir taraftan da şehrin şimdiki zaman içinde sıradan yaşamını sürdürdüğünü ifade eder.

Şehrin hafızası bazen şehrin sokaklarında, tarihî mekânlarında, bazen de şehrin eski sakinlerinden kalan eşyalarda canlanır. Nitekim anlatıcının hatıralara düşkünlüğü, bazen bir miğfer ya da ahşap bir koltuk, eski bir el yazması, bakır veya gümüş bir kaşık, resimli fincanlar gibi eski eşyalar edinme ve bunları evinde kullanma konusundaki çabası, geçmişi yaşama ve yaşatma çabası olarak okunabilir. Öte yandan "Akşam olunca yüz yıllık ömrü olan ahşap koltuğa oturuyorum. Kendimi taçsız bir sultan gibi hissediyorum." (Şukayr, 2010: 127) ifadelerinde geçen koltuğun veya hatıra olarak saklanmak istenen miğferin simgesel anlamları da vardır. Miğfere sahip olma ve koltuğa /tahta oturma

⁹ Çeşitli bulgular, Kudüs'ün Kenânlıların bir kolu olan Yebûsilerce kurulduğunu gösterir (Karaman, 1996: 89).

¹⁰ Bazı Müslüman kaynaklarda Melkisedek'in tektanrıci "melik-i sadık" olduğu ve Kudüs'ü onun kurduğu ifade edilir (Hasanoğlu, 2009, parag. 7).

Filistin halkının kaybettikleri askeri gücü ve iktidarı tekrar ele geçirme arzularını yansıtır.

Kudüs'ün surlar içinde yer alan ve eski şehir olarak adlandırılan bölgesinde yaşayan Abdurrezzak ve ailesinin başından geçenler eser boyunca farklı öykülerde ele alınır. Evlerinden çıkarılma tehdidiyle karşı karşıya olan aile, evlerinin karşısına taşınan uzun sakallı beş kişiden dolayı rahatsızdır. Yanlarında zaman zaman başka kadınlar ve sakallı erkekler beliren, sürekli etraftaki evleri gözlemleyen, akşamları kavga çıkarıp havaya ateş eden, balkona çıktıklarında otomatik silahlarını duvara dayayan bu kişiler (Şukayr, 2010: 21, 29) aileyi huzursuz etmektedir. Abdurrezzak'ın İsraili olduğu anlaşılan bu komşular konusunda "Görünmez"¹¹ başlıklı küçürek öyküde ifade edilen sözleri anlamlıdır:

Balkonumuzun karşısındaki balkona çıktıklarında onlara gözlerimi dikip bakıyorum, bana doğru bakmıyorlar, gözlerime bakmıyorlar. Bana karşı sanki yokmuşum gibi davranıyorlar. Bakışları eve odaklanmış durumda, evin taşlarını, pencerelerini, çamaşırları asmak için ve bazen gece sohbet etmek için kullandığımız terası dikkatle inceliyorlar. Mekânla ilgili olan her şeyi dikkatle inceliyorlar. Onlara "Bana bakın! Gözlerinizi gözlerime çevirin." diyorum. Ama sanki görünmezmişim gibi bana dikkat etmiyorlar. Görünen tek şey olarak eve bakıyorlar. "Benim yerim burası, sizin yeriniz burası değil." diye bağıryorum onlara, ama umursamıyorlar (Şukayr, 2010: 38).

Eserde İsraililerin odağı haline gelen bu ev imgesi Filistin'i sembolize etmektedir. İsraililerin büyük bir dikkatle izledikleri ve sahiplenmeye çalıştıkları ev, Filistin toprağını, onların bir türlü görmedikleri ve görmek istemedikleri ev halkı ise Filistin halkını temsil eder. Abdurrezzak'ın "Benim yerim burası, sizin yeriniz burası değil." sözleri Filistinlilerin İsrail'e bakış açısının yansımasıdır. Bireyleri görünmez olan ev imgesi, Yahudi göçlerini ve İsrail Devleti'nin kuruluşunu haklı kılmak adına Filistin için kullanılan "halksız toprak"¹² söylemine bir gönderme olarak yorumlanabilir. Abdurrezzak'ın eşi Hatice için yaşadığı evi çok değerlidir; evlendiği günden beri bu evden sadece bir iki gün uzak kalan Hatice "kendisini ve evi ayrılmaz tek bir beden" gibi hissetmektedir (Şukayr, 2010: 64). Komşularına bu evden ancak "öldüğü gün çıkacağını" (Şukayr, 2010: 81) söyleyen Hatice'nin bu sözleri Filistinlilerin Filistin'e karşı besledikleri sevginin ve vatanlarında kalma kararlılıklarının bir ifadesidir. Öte yandan ailenin diğer bireyleri de Filistin halkının farklı kesimlerini temsil eder. Evden ayrılarak sevdiği kadını bulmak için Batı'ya giden, izini kaybettikleri ve hatta yaşayıp yaşamadığını bile bilmedikleri en büyük oğulları Mervan, Filistin dışındaki Filistinlilere bir göndermedir. Taş attığı için hapse atılan ve orada kendisini dine veren küçük oğulları Abdurrahman Filistin halkının İslâmi hareket içinde olan kesiminin bir sembolü, anlatıcı ile evlenen büyük kızları Rabâb eğitilmiş ve kültürlü Filistin kadınının bir temsilidir. En küçük kızları Esmahan ise konuşmaktan çok dinlemeyi seven sakin bir çocuk olmasına rağmen içinde patlamaya hazır gizli bir enerji taşıyan (Şukayr, 2010: 125) Filistinli genç nesli sembolize eder. Surlar içindeki eski şehirde yaşadıkları bu evden çıkmaları için baskıya maruz kalan aile evlerinden/vatanlarından vazgeçmemek ve direnmek konusunda karardır. Abdurrezzak bir sabah erken saatlerde gelerek evin duvarlarını kırmızı boya ile işaretleyen kişilere uzaklaşmalarını söylemiş. Onlardan birinin "Bu bizim evimiz, elimizde bunu kanıtlayacak belgeler var." demesi üzerine o belgelerin sahte olduğunu haykırmıştır. Yabancıların evin duvarlarını işaretlemeye devam etmeleri üzerine Hatice eline geçen bir çiçek vazosunu onlara fırlatmış bunun üzerine içlerinden biri havaya ateş

¹¹ "Görünmez Adam" tabirinin, İsrail'de yaşayan Filistinlileri tanımlamak için bazı akademik çalışmalarda da kullanıldığı görülür (Pappe, 2017: 21).

¹² Samir N. Anabtawi bu söyleme itirazını "Pek çok Siyonistin dünyayı inandırmaya çalıştığı gibi, Filistin, toprağı olmayan bir halk için ayrılmış halkı olmayan bir toprak değildi... Filistinliler orada yüzyıllardır yaşamaktaydı." şeklinde ifade ederken (Anabtawi, 1970: 57; Aktaran: Karaman, 1991: 11), niceliksel bilgiler de Yahudilerin göçünden önce Filistin'in boş ve halksız bir toprak olmadığını göstermektedir (Ersoy Ceylan, 2020: 70-71).

açarak karşılık vermiştir. Olay büyüyünce, etrafa insanlar, gazeteciler, fotoğrafçılar, televizyon kanalları toplanmış ve en sonunda gelen askeri birlik kalabalığı dağıtmıştır (Şukayr, 2010: 76). Ev ekseninde yaşanan bu gelişmeler, Filistin'in işgal edilmesini, Filistinlilerin kendi yurtlarında yaşamış oldukları kuşatılmışlık duygusunu, çaresizliklerini ve vatanlarını kaybetme korkularını metaforik bir dille yansıtır.

SONUÇ

Filistin'in Kudüs'te yaşamını sürdüren en önemli edebiyatçılarından biri olan Mahmûd Şukayr, *el-Kuds Vahdehâ Hunâk* adlı eserindeki küçürek öykülerde 2009 yılının Kudüs'ünü binlerce yıl öncesinin Kudüs'ü ile iç içe geçmiş bir şekilde sunar. Kudüs'te İsrail işgali altında yaşayan Filistinlilerin bugününü ve uzak geçmişini eserde postmodern bir algıyla bir araya getirir.

Kudüs'ün sur içindeki eski şehir bölgesi, sokakları, çarşıları, hanları, sur kapıları ve bu mekânlarda karşımıza çıkan Kenanlılar, Romalılar, Haçlılar, Eyyûbiler, Memlûkler, Osmanlılar döneminden kişiler mekânın hafızasının canlılığının göstergesidir. Eserdeki öykülerde şehrin tarihî, dinî, kültürel dokusunu yansıtan farklı asırlardan tarihî kişilerin geçmişten bugüne değişmeden kalan Kudüs mekânlarında sahnelenmesi Kudüs'ü bir kronotop olarak değerlendirmemizi sağlar. Şukayr, Kudüs'ün bugününü tarihiyle iç içe sunarak işgal altındaki Filistinlilerin Kudüs'teki köklü geçmişlerini ve bu geçmişin silinemezliğini ortaya koymaya çalışır.

Eserde yalnızca mekânlar değil geçmişten kalan eşyalar da Kudüs'ün binlerce yıllık tarihini gözle görülür, elle tutulur kılmaktadır. Tarihe müdahale ederek onu yok etmeye çalışan İsraili polis müdürü ve Filistinli ailenin evini ele geçirmeye çalışan İsraililer imgesiyle İsrail'in işgal politikalarını yansıtan yazar, polis müdürünün Kudüs karşısındaki çaresizliği ve intiharı ile Filistinlilerin bu topraklardaki geleceğine dair ümidini yansıtır.

KAYNAKÇA

- Ahmed, H. (2011). Mahmûd Şukayr ve't-Tecrîb Dâhile'l-Husûsiyyeti'-Filestîniyye 'İhtimâlât Ta'fife' Numûzecen. M. Ubeydullah (Ed.), *es-Serdu'l-'Arabî-Evrâk Muhtâra min Multeka's-Serdi'l-'Arabî*. (s.507-526). Amman: Râbitatu'l-Kuttâbi'l-Urduniyyîn.
- Aljazeera (2016, 6 Nisan). Me'âlimu'l-Kuds: Hân Tenkiz. [video] Erişim tarihi: 31 Ocak 2021, <https://www.aljazeera.net/news/alquds/2016/4/6/معالم-القدس-خان-تنكز-فيديو>
- Bachelard, G. (2013). *Mekânın Poetikası* (Çev. A. Tümertekin). İstanbul: İthaki.
- Bakhtin, M. (2001). Romanda Zaman ve Kronotop Biçimlerine İlişkin Sonuç Niteliğinde Kanılar. *Karnaval'dan Romana: Edebiyat Teorisinden Dil Felsefesine Seçme Yazılar* (Çev. C. Soydemir). İstanbul: Ayrıntı.
- Demirkent, I. (2002). Kudüs. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (c.26, s.329-332) İçinde. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Draaisma, D. (2014). *Bellek Metaforları: Zihinle İlgili Fikirlerin Tarihi* (Çev. G. Koca). İstanbul: Metis.
- Ersoy Ceylan, T. (2020). *İsrail'de Çatışan Kimlikler: Filistinliler ve Yahudiler*. İstanbul: Küre.
- Hasanoğlu, E. (2009, 6 Mart). Eski Dünyada Kudüs: Uru-Şalim. Şarkul Avsat. Erişim tarihi: 1 Şubat 2021, <https://turkish.aawsat.com/home/article/1620686/eldar-hasanoğlu/eski-dünyada-kudüs-uru-şalim>
- Karaman, M. L. (1991). *Uluslararası İlişkiler Çıkmazında Filistin Sorunu*. İstanbul: İz.
- Karaman, M. L. (1996). Filistin. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (c.13, s.89-103) İçinde. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Korkmaz, R. ve Deveci, M. (2017). *Türk Edebiyatında Yeni Bir Tür: Küçürek Öykü*. Ankara: Akçağ.
- Mu'cemu'l-'Arabî'l-Esâî (ty.). *el-Munazzamatu'l-Arabiyye li't-Terbiyye ve's-Sekâfe ve'l-'Ulûm: Lârûs*.

- Pappe, I. (2017). *Unutulmuş Filistinliler: İsrail'deki Filistinlilerin Tarihi* (Çev. T. Ersoy Ceylan). İstanbul: Küre.
- Şukayr, M. (2010). *El-Kuds Vahdehâ Hunâk*. Beyrut: Nevfel.
- Şukayr, M. (2011). Ene ve'l-Kitâbetu'l-Kıssasıyye ve Muhâvelâtu't-Tecdîd. M. Ubeydullah (Ed.), *es-Serdu'l-'Arabî-Evrâk Muhtâra min Multeka's-Serdi'l-'Arabî*. (s.545-558). Amman: Râbitatu'l-Kuttâbi'l-Urduniyyîn.
- Şukayr, M. (2016, 30 Eylül). Bernâmec Âşık Min Filestîn -Mahmûd Şukayr-Kâtib Filestînî. MaanNetwork. [video]. YouTube. Erişim tarihi: 1 Şubat 2021, <https://www.youtube.com/watch?v=K1H9VScGCmk&t=1227s>
- Şukayr, M. (2019, 21 Şubat). Mahmûd Şukayr: Tetedâhalu Sîreti's-Şahsiyye Me'a Sîreti'l-Kuds. Minassatu'l-İstiklâlî's-Sekâfiyye. Erişim tarihi: 18 Ocak 2021, <https://dipc.ps/page-460.html>
- Şukayr, M. (2020). *Tilke'l-Emkine*. Beyrut: Nevfel.
- Taha, I. (2000). The Modern Arabic Very Short Story: A Generic Approach. *Journal of Arabic literature* 31, no. 1 (pp: 59-84). Erişim tarihi: 19 Ocak 2021, <http://www.jstor.org/stable/4183407>
- Tâjâ, W. (2014). *er-Rivâyetu'l-Filestîniyye..Hıvârât Nakdiyye*. Kudüs: el-Cundi.
- Tunç, G. (2018). *Kavramlar ve Kuramlarla Modern Türk Şiiri İncelemeleri*. Ankara: Hece.
- Ubeydullah, M. (2009). Me'âlimu'l-Kıssati'l-Kasîra fi Filestîn ve'l-Urdun fi'l-Karni'l-'İşrîn. S. Cerrâr (Ed.), *Me'âlimu'l-Hayâti'l-Edebiyye fi Filestîn ve'l-Urdun (1950-100)*. (s.273-442). Amman: Muesseset Abdulhamîd Şomân-el-Muessesetu'l-'Arabiyye li'd-Dirâsât ve'n-Neşr.
- Ubeydullah, M. (2014). *Tehavvulâtu'l-Kıssati'l-Kasîra fi Tecribet Mahmûd Şukayr*. Amman: Dâru'l-Ezmine.